

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 149

פרשת 'דברים' - ה'תשפ"ג / מאת הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על שיחות הר"ן - שיחה רכ"ג

ספר דברים - שכניה מדברת מתוך גרון משה / ספר דברים נאמר תוך 37 יום / איכה אשא לבדי - רמז למגילת איכה / מאה שנות תורה של הרב אלישיב / דרך הלימוד המיוחדת של הרב אלישיב / היה עונה על כל שאלה מיד / השולחן ערוך מצולם בזיכרון מול עיניו / רש"י - פרשנדתא / בפיחוש הפשט צריך ללמוד רק רש"י / הרבה פירושים שלא כדרך חז"ל היה מחמת הקראים / ביאור הסוגיא תורה רבה בכתב או בעל פה / בא יחזקאל וסמך את ההלכה בפסוק / כל מה שר' אלעזר דורש הוא מרבו ר' יוחנן / רש"י הוא כמו אחיה של התורה / שבחו של רש"י מפי נכדו רבינו תם / ר' אהרן מבעלזא / מובטח לו שיהיה לפחות במתיבתא של רש"י / שנים מקרא ואחד תרגום / סגולה וברכה מהגמל לאריכות ימים ובריאות / ללמוד גם פירש"י כל שבת על כל הפרשה / ע"י לימוד שולחן ערוך מיישב גם את המחלוקות שבגופו / עיקר לימוד ההלכה כשמקיימים למעשה / ירא שמים - זה גם תרגום וגם רש"י / מי השכן של רש"י בגן עדן / רש"י בברצלונה / צעקת האלמנה על ר' אברהם העשיר / מסיבת האירוסין לבת האלמנה / הקב"ה קונן על אדם הראשון 'איכה' / "איכה אשא לבדי" - בטעמי איכה / שלוותם פחוזות נבלותם / ג' 'איכה' - על ירושלים, השכינה ועם ישראל / יהיוקים שרף את מגילת איכה / שש פעמים אלפא ביתא במגילת איכה / ירושלים של מעלה וירושלים של מטה / המקדש נשרף בלילה / למה קבעו את האבלות בט' באב ולא בעשירי / הגמרא והזהר באותו דף / סאה מלאה עוונות המקטרג בראש הוא גול / ירושלים חרבה על עוון הגזל ועיוות המשפט / תיקון לבנין בית המקדש שנהיה אנשי אמנה

השיעור לרפואת שלמה של שרון בן נעימה נעמי יאל נא רפא נא לוי

ספר דברים - שכניה מדברת מתוך גרון משה

א. השבת נתחיל לקרוא בעזרת ה' ספר דברים שנקרא 'משנה תורה' (דברים א, א): "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל". יש הבדל מהותי בין ספר דברים לבין שאר הספרים (בראשית שמות ויקרא במדבר) - שבכולם זו נבואות שמששה רבינו נתנבא מהקב"ה, לעומת ספר דברים, משה רבינו נעשה כמרכבה לשכינה הקדושה, והשכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. נמצא, שכל מה שנכתב בספר דברים, הם בחינת מדברת מתוך גרונו של משה. ולכן, ספר דברים יש לו בחינה של ספר בפני עצמו.

ספר דברים נאמר תוך 37 יום

ב. ספר 'דברים' נאמר זמן קצר לפני פטירת משה, תוך 37 יום, מראש חודש שבט עד ז' אדר. סיום ספר דברים - ארבע פרשיות האחרונות (ניצבים וילך האזינו וזאת הברכה), נאמרו ביום פטירתו של משה רבינו ב-ז' באדר, וזה אחד הימים הכי ארוכים שהיו, כי ביום זה משה רבינו כתב 13 ספרי תורה. בהתחלה משה כתב ספר תורה רק לשבט לוי, ומובא ברש"י (דברים כט, ג), שאמרו ישראל למשה: 'התורה של כולנו למה אתה משליט אותה רק על בני שבט לוי? ואז משה כתב עוד שנים עשר ספרי תורה לכל השבטים וביחד י"ג ספרים לכל שבטי ישראל (כולל את מנשה ואפרים). וזה נס ופלא שמששה רבינו הספיק לכתוב ביום אחד 13 ספרי תורה. ובאותו יום גם נאמרו ארבעת פרשיות אחרונות (ניצבים וילך האזינו וזאת הברכה).

איכה אשא לבדי - רמז למגילת איכה

ג. משה רבינו מברך את עם ישראל: "יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם" (דברים א, יא) - הפסוק הזה מסיים את העליה של ראשון, ומיד (שם, יב): "אֵיכָה אֲשָׂא לְבַדִּי טַרְחַנְכֶם וּמִשְׁאָכְכֶם וּגְוִי", והיום בעו"ה נדבר על הפסוק הזה, שהוא מתקשר לימים האלה - ימי בין המצרים, ובפרט ליום תשעה באב שמרכזו הקינות היא מגילת 'איכה' - שקונן בה ירמיהו על החורבן, ומובא במדרש (שנביא לקמן), שגם במילה זו משה קונן על ישראל כאן בפסוק ואמר 'איכה'.

מאה שנות תורה של הרב אלישיב

ד. רק קודם שנגיע לזה, נזכיר קצת מהיארצייט שהיה היום (כח' תמוז) - זה יום היארצייט של מרן הרב אלישיב זצוק"ל והמעלה של הרב אלישיב היתה שזכה למאה שנות תורה. הוא חי 102 שנים (כמניין אמונה=102) ומאז שהוא עמד על דעתו, לא פסק פומיה מגירסא, וכל הזמן ישב ולמד במשך 100 שנה רצוף. היו לו סדרים פלאיים, במשך כל החיים הוא קם כמו אריה בסביבות 2 בלילה, והיה יושב ולומד עד הזמן של תפילת שחרית, וזה היה הסדר הראשון שלו ביום. וכך היה יום-יום יושב ולומד לבד ולא עניין אותו שום דבר מסביב.

דרך הלימוד המיוחדת של הרב אלישיב

ה. מה שהיה מיוחד בלימוד שלו, זה שהוא היה מסביר את הלימוד בקול כאילו יש לו חברותא, והיה קורא משפט והיה מסביר לעצמו בשפת יידיש כמו שהוא מסביר למישהו. כמו שרבינו אומר (בלקוטי מוהר"ן תורה ק"ח), וז"ל: פְּשָׁלוּמֵד אֵיזָה דְּבָר, טוֹב לְפָרֵשׁ הַדְּבָר בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנֵנוּ שְׂמֵבִין, וְהוּא טוֹבָה לְהַעֲלוֹם, ע"כ. שצריך לתרגם את הדברי תורה ללשון פשוט - כמו יידיש. עד שמי שהיה עומד מהצד היה בטוח שהוא מלמד לתלמידים בחידר, שהיה קורא משפט, מלמד ומסביר אותו, וככה היה לומד במשך שעות על גבי שעות.

היה עונה על כל שאלה מיד

ו. עוד דבר - תוך כדי לימוד הרב אלישיב היה תמיד אוהב לצייר לעצמו כל מיני נידונים, והיה אומר לעצמו שאם יבוא אדם וישאל כך, אז נענה לו כך. והיתה אצלו מציאות מאוד פלאית, שכל שאלה ששאלת אותו, לא היית גומר את השאלה, ומיד היית כבר מקבל תשובה, כמעט לא היה מקרה כזה שהוא היה צריך לחשוב שנייה כדי לענות, אלא איך שגמרת את השאלה - הוא עונה תשובה מדויקת ביותר. ואפילו בנושאים הכי סבוכים (דיני נפשות, טהרה, עירובין, קדשים וכו'), מיד היתה לו תשובה על פי התורה.

השולחן ערוך מצולם בזיכרון מול עיניו

ז. הרב אלישיב זכה שכל התורה כולה היתה פרושה מול העיניים שלו בשלמות הכי גמורה. תמיד אנחנו מספרים שפעם הרב אלישיב דיבר שאסור לפסוק הלכה בלי לפתוח את השולחן ערוך. לפני שאתה פוסק הלכה, קודם כל תפתח שולחן ערוך עם המשנה ברורה ואז תפסוק הלכה. וכשדיבר על זה פעם, היה שם יהודי שתמה על הרב ושאל: הרי הרב עושה זאת בעצמו, כי תוך כדי דיבור שהרב אומר את הפסק הלכה הזה, הרב פוסק כמה הלכות כאן, ובלי לפתוח שום ספר? וענה הרב אלישיב, 'השולחן ערוך פתוח לי מול העיניים'. הוא היה כמו מקריא מהשולחן ערוך, אבל כל אדם אחר שלא זכה למדרגה גבוהה כזו, צריך לפסוק הלכה דוקא מתוך הספר. ובאמת אצל הרב אלישיב לא רק השולחן ערוך היה מצולם לו מול העינים, אלא כל התורה כולה, כי ידיעת התורה שלו היתה בתכלית הידיעה.

רש"י - פרשנדתא

ח. עכשיו נכנסנו לליל כ"ט תמוז, יום הפטירה של רש"י הקדוש, שזכה לכינוי - 'אחיה של התורה'. הספרדים היו קוראים לרש"י 'פרשנדתא' - המפרש של הדת. החיד"א בשם הגדולים (ערך רש"י) מביא לשון מליצה קשה בשם ר' משה בן דנאן תלמיד מהר"י אבהו. 'כל פירושי צרפתא השלך לאשפתא חוץ מפרשן דתא

בא יחזקאל וסמך את ההלכה בפסוק

יב. יש גמרא בתענית (דף י"ז): שאומרת: "גמרא גמיר לה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא". והביאור: יש כמה הלכות שהיו בתור תורה שבעל-פה 'הלכה למשה מסיני', ובא יחזקאל והכניס אותן בספרו לבחינת 'תורה שבכתב', בזה שהוא כתב אותן בספר יחזקאל. והגמרא מונה שם כמה הלכות כאלו. אמרנו שיש תורה שבכתב – שזה כולל גם מה שנדרש ב"ג מידות. ויש תורה שבעל פה, שזה 'הלכה למשה מסיני' – שאין לה סמך מהפסוק, והיא רק בעל פה. ובזה המחלוקת בין רבי אלעזר לרבי יוחנן האם רוב התורה נדרשת מ-י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, והמיעוט זה הלכה למשה מסיני, או להיפך.

כל מה שר' אלעזר דורש הוא מרבו ר' יוחנן

יג. דרך אגב, נשים לב שבממרות של ר' יוחנן ורבי אלעזר בן פדת, הגמ' על פי רוב מזכירה קודם את רבי אלעזר ואח"כ את רבי יוחנן, למרות שרבי אלעזר הוא תלמידו של רבי יוחנן, וא"כ היה ראוי להקדים את ר' יוחנן, וכמו שהגמרא מזכירה את רבי יוחנן לפני ריש לקיש, כי הוא תלמידו. ר' אלעזר הוא ר' אלעזר בן פדת שהיה תלמיד מובהק של ר' יוחנן, עד כדי כך שמובא בירושלמי (ברכות ב, א; ושקלים סוף דף י"ז) שפעם אחת רבי אלעזר היה יושב ודורש, ולא אמר את הדרשה שלו בשם רבי יוחנן. ורבי יוחנן מאוד הקפיד. וניסו לפייס אותו ולא קיבל. עד שבא ר' יעקב אידי ופייסו, ואמר לרבי יוחנן: וכי יהושע בכל משפט שאמר היה אומר כך אמר משה, לא! והסיבה: מפני שכולם יודעים שאין ליהושע שום דבר שיודע מעצמו, אלא כל דבר זה בשם משה רבינו. ולכן אותו דבר רבי אלעזר תלמידך שיושב ודורש, וכולם יודעים שהכל זה בא ממך רבי יוחנן. ואז אמר רבי יוחנן: למה לא ידעתם לפייסני כמו ר' יעקב בן אידי.

יש כמה מעלות מאוד מיוחדות לרבי אלעזר, הוא נקרא (יומא ט: נדה כ:) 'מרא דארץ ישראל'. ובכל מקום שכתוב 'שלחו מתם', אמרו בגמ' בסנהדרין (דף י"ז): שזה ר' אלעזר בן פדת. ויתכן שזה הסיבה גם שהוא נזכר הרבה פעמים במחלוקת אפילו קודם רבו ר' יוחנן.

רש"י הוא כמו אחיה של התורה

יד. נחזור לדברי רבינו בשיחה הנ"ל: זה אינך יודע שרש"י ז"ל הוא כמו אחיה של התורה הקדושה. פי כל תינוקות של בית רבן וכל ישראל, כלם לומדים את התורה שבכתב ושבעל פה עם פרוש רש"י. ומזה מובן עץ גדלת רש"י ז"ל, ע"כ. הפירוש הפשוט הוא, שתמיד לימוד התורה הוא עם רש"י, והתורה ורש"י הם כשני אחים צמודים. אבל יש עוד עומק, כי רש"י חיבר בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, כי בפירושו על התורה הוא הביא את כל מה שצריך בשביל להבין את התורה שבכתב מתוך התורה שבעל פה, ועשה אותם לאחים.

שבחו של רש"י מפי נכדו רבינו תם

טו. ויש עוד דבר יפה החיד"א מספר בשם הגדולים מערכת גדולים אות ש' (סי' ל"ה)), שהנכד של רש"י רבינו תם שיבח את סבו רש"י – היו לרש"י כמה נכדים ענקיים בתורה (לרש"י בעצמו לא היו בנים רק שלוש בנות), והגדול מבין כל נכדיו היה רבינו יעקב תם, שהיה גדול וחריף מכולם, וגם היה עשיר גדול ויכל לשבת ולשקוד בתורה. והוא אמר: "ככל הפירושים שעשה זקני רש"י על הש"ס גם אני

(רש"י) ובן פורתא (ר' יוסף בן פורתא). וכנראה עיקר הקצף על שאר הפירושים, משום שהיו מפרשים שלא כדברי חז"ל, וכמו שנביא מיד את דברי רבינו בזה.

בפירוש הפשט צריך ללמוד רק רש"י

טז. כתב רבינו בשיחות הר"ן (שיחה רכ"ג), וז"ל: בענין שהיו מספרים לפני רבנו ז"ל, והיו משפחים מאד את פרוש רש"י, ושאין צריכין ללמוד פרוש אחר על המקרא על פי פשוט, כי שאר הפשטנים רבם הולכים על פי דרכי התקירות וכו' ואלו הפשטנים אין צריכין ללמוד אותם, כי אם רק פרוש רש"י ז"ל. ענה ואמר רבנו ז"ל: זה אינך יודע שרש"י ז"ל הוא כמו אחיה של התורה הקדושה. פי כל תינוקות של בית רבן וכל ישראל, כלם לומדים את התורה שבכתב ושבעל פה עם פרוש רש"י. ומזה מובן עץ גדלת רש"י ז"ל, עכ"ל.

הרבה פירושים שלא כדרך חז"ל היה מחמת הקראים

יז. ולכן חסידי ברסלב לא לומדים בכלל בפירושים על פי דרכי החקירות, כי רבינו אסר עלינו ללמוד את הפרושים האלו, ולא מסתכלים בהן בכלל, אלא רק פירוש רש"י. ובפרט שבזמנם פרשו הרבה פירושים בגלל הקראים, כי הדור של הרמב"ם, והאבן עזרא וכו', היה דור שהיו בו הרבה קראים (שמחזיקים רק בתורה שבכתב), ואותם קראים היו חולקים על חכמי התורה, שמאמינים בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה. והקראים אהבו לפרש את הפירושים על פי הפשט (כעין מה שאמרו בגמ' בגיטין דף מה. לגבי הכותים), וזה גרם שהרבה פעמים אלו המפרשים בדרך החקירה כתבו פירושים שלא לפי חז"ל, כדי לא להסתבך עם קושיות הקראים, וזה ענין שהוצרך לשעתו. אבל באמת תורתנו הקדושה – העיקר הוא הפירוש של חז"ל, ואף שפעמים חז"ל מוציאים את הפירוש מפשוטו של מקרא, מ"מ אין לנו אלא דברי חז"ל שכך קיבלו איש מפי איש עד משה רבינו, וזו תורה שבעל-פה.

ביאור הסוגיא תורה רבה בכתב או בעל פה

יח. למדנו בדף היומי בגיטין (דף ס"ז) שיש מחלוקת בין רבי אלעזר לרבי יוחנן, ר' אלעזר אומר: התורה מיעוטה בכתב ורובה בעל פה, שנאמר (הושע ח, יב) "אכתב לו רבי תורתני כמו זר נחשבו" – רש"י מפרש: "רוב התורה תלויה במדרש, בכלל ופרט, וגזירה שווה ושאר מידות שהתורה נדרשת בהן. ומיעוטה על פה – שאין רמז ללמוד לה בתורה, אלא למשה נאמר על פה". ור' יוחנן (רבו של ר' אלעזר, אומר להיפך) אמר: "רובה על פה ומיעוטה בכתב, שנאמר (שמות לד, כז) "כי על פי הדברים האלה", ופירש"י: מזה שנכרתה הברית על בעל פה, משמע שהתורה שבע"פ היא הרוב.

רש"י מוציא אותנו מידי טעות, כי לכאורה לא מובן המחלוקת בגמרא, כי כולנו יודעים שהתורה שבכתב היא מעט, כל התנ"ך מודפס בספר אחד, לעומת זאת בתורה שבע"פ יש ששים מסכתות ויש בה אין סוף ספרים, ומה המחלוקת בין רבי יוחנן ור' אלעזר האם התורה רובה שבכתב ומיעוטה בעל פה, או להיפך?

ולכן בא רש"י הקדוש ומסביר: שתורה שבכתב כאן, זה לא הכוונה רק למקרא, אלא שתורה שבכתב זה כולל גם הלכות שנדרשים ב"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. ותורה שבעל פה – זה 'הלכה למשה מסיני' שאין לה סמך ב"ג מידות של התורה. וזה מסביר את המחלוקת בין רבי יוחנן לרבי אלעזר.

"וַיִּקְרָא שְׁמַיִם יִקְרָא תְּרַגּוּם וְגַם פְּרוּשׁ רִשְׁ"י". וכך למעשה, כל שבת צריך לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י. אנחנו יהודים טובים, לא מוותרים על הלכה בשולחן ערוך.

ע"י לימוד שולחן ערוך מיישב גם את המחלוקות שבגופו

כא. רבינו הקדוש הזהיר אותנו (עיי' שיחות הר"ן שיחה כ"ט) וז"ל: "ועל לימוד הפוסקים היה מקפיד מאוד". רבינו אומר בליקוטי מוהר"ן (ח"א תורה ס"ב) שבלימוד הפוסקים אדם מתקן את כל המחלוקות. ומהי המחלוקת הכי קשה שיש? רבינו אומר (ליקו"מ תורה י"ד) שהמחלוקת שיש לאדם בגוף שלו, שהגוף מסתבך עם עצמו, יש לו כל מיני בעיות, בעיות בדם – המדדים לא בסדר, תאים גדלים לא כמו שצריך וכו'. זו מחלוקת בגוף, הגוף עצמו חולק על עצמו, זו המחלוקת הכי קשה מכל המחלוקות. ואיך מיישבים את כל המחלוקות? ע"י שמתקנים את שורש המחלוקת שבקדושה, שמשם היניקה של כל המחלוקת הלא טובות. ועל ידי פסק הלכה זוכים לזה.

עיקר לימוד ההלכה כשמקיימים למעשה

כב. אבל ללמוד הלכה – זה לא מספיק, כי העיקר הוא לקיים את ההלכה שאנחנו לומדים. אנחנו אומרים כל יום בתפילה ב'אהבת עולם' וְתֵן בְּלִבְנוּ בִּינָה, לְהַבִּין, לְהַשְׁכִּיל, לְשָׁמַע, לְלַמַּד וּלְלַמֵּד, לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם – להבין, ללמוד וגם ללמד. אבל העיקר הוא 'לשמו'ר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֵת כָּל דְּבָרֵי תְּלִמּוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה' וכל העיקר זה לשמו'ר לעשות ולקיים את התורה הקדושה. 'לשמו'ר – זה שמירה ממצוות לא תעשה, וְלַעֲשׂוֹת – זה קיום מצוות עשה, וְלְקַיֵּם – זה לקיים דברי חכמים. 'אֵת כָּל דְּבָרֵי תְּלִמּוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה' – הכל באהבה הכי גדולה, וכך נזכה לעבוד את ה' יתברך באמת, ולהיות דבוקים בו.

יבא שמים - זה גם תרגום וגם רש"י

כג. ההלכה בשולחן ערוך של מצות שניים מקרא ואחד תרגום, זו חובה שאף אחד לא יכול לפטור ממנה, כי כל אדם יודע לקרוא, ולא צריך להיות חכם גדול כדי לקיים את מצות שניים מקרא ואחד תרגום אלא רק לדעת לקרוא, זה לוקח בערך שעה, ב"ה יש זמן בשבת קודש ואפשר לשבת וללמוד.

מרב בשו"ע מוסיף: "וַיִּקְרָא שְׁמַיִם יִקְרָא תְּרַגּוּם וְגַם פְּרוּשׁ רִשְׁ"י". ב"ה היום יש לנו היום רש"י כפשוטו, יש חומש מתיבתא לפרש את רש"י ועוד ספרים שאפשר ללמוד ולהבין בהם את פירוש רש"י הקדוש. תמיד אני מאוד מחזיק טובה למלמדים שלי בבית ספר, וגם בישיבה קטנה, שהיו עושים לנו מבחנים על רש"י, והם לא ויתרו לנו על זה, ובאמת בזכות זה זכיתי שיש לי גירסא דינקותא בבקיות ברש"י על התורה.

מי שידע וזוכר את כל פירוש רש"י על התורה, זה נקרא שהוא יודע את עיקר תורה שבעל-פה הקשורה לתורה שבכתב, וזה דבר שיכול כל יהודי לזכות אליו, ולא משנה באיזה גיל. ואם קשה לך איזה רש"י מסויים, לפעמים רש"י כותב חשבונות מסובכים, או מאריך בדקדוק, אז אם תזכה להבין את הדקדוק של רש"י – נפלא, ואם לא הבנת – נעשה הנחה, אם יש רש"י על דקדוק קשה להבנה, שם (ורק שם) תגרוס אותו בלי להבין ותמשיך הלאה. זאת ההנחה היחידה, אין יותר הנחות – שלא נבוא ל'אנחות' רח"ל.

יכול לעשות, אבל את פירוש רש"י על התורה – זה אני לא יכול לעשות". וזו התפארות של רבינו תם, והוא יודע מה שהוא אומר.

ר' אהרן מבעלזא

טז. רבי אהרן מבעלזא – שהיה האדמו"ר הקודם מבעלזא, הוא דוד של האדמו"ר מבעלזא של היום, לרבי אהרן לא היו ילדים, ואחיו ר' מרדכי שהיה נקרא הרב מבולגריי, הוא של אדמו"ר מבעלזא של היום. עכ"פ ר' אהרן מבעלזא היה גר בתל אביב, ואחד המאפיינים הגדולים שלו, היה לימוד זכות על עם ישראל. וכשהיו באים לספר לרבי על מעללי החילונות בארץ הקודש, הוא לא היה מוכן לשמוע בשום אופן אף קטגוריה על שום יהודי, הוא היה כל הזמן מלמד זכות וסנגוריה על ישראל. גם ר' אהרן היארצייט שלו הוא בחודש אב – כ"א אב.

מובטח לו שיהיה לפחות במתיבתא של רש"י

יז. לרבי אהרן היתה רוח הקודש גמורה, ממש פלא פלאות, וכל מי שהיתה לו איזה בעיה, היה בא אצלו, והוא היה ממש מכוון אותו ברוח קודשו. והוא אמר: "מי שזוכה ללמוד כל שבוע את הפרשה עם רש"י, מובטח לו שיכנס במתיבתא של רש"י". ואמנם יש ברקיע ישיבות יותר גבוהות, אבל לפחות מובטח לך שבזכות לימוד שבועי של הפרשה עם רש"י, תזכה להיות במתיבתא של רש"י שזה זכות גדולה בפני עצמה, כך הוא הסביר.

שנים מקרא ואחד תרגום

יח. מובא בגמרא ברכות (ס"ד דף ת.) "לעולם ישלים אדם פרשיותו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום וכו', וכל המשלים פרשיותו עם הציבור שניים מקרא ואחד תרגום, מאריכין לו ימיו ושנותיו". ובשולחן ערוך (או"ח סימן רפה, א) נפסק דין זה בלשון 'חובה' "אף על פי שאדם שומע כל התורה בלילה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום".

סגולה וברכה מהגמ' לאריכות ימים ובריאות

יט. ברכה וסגולה זו לאריכות ימים זו סגולה שכתובה בגמרא. כמה אנשים הולכים לרב ומבקשים ברכה וסגולה לאריכות ימים, ברכה וסגולה של הרב יכול להיות שתועיל ויכול להיות שלא, אבל כאן יש לך סגולה מהגמרא, ואין דבר גבוה מברכה וסגולה לאריכות ימים מהגמ' בעצמה. 'אריכות ימים' – זה כולל גם בריאות איתנה, כי אריכות ימים בלי בריאות לא שווה כלום, אדם שח"ו סובל בבריאות, מה שזה האריכות ימים ושנים, זה רק סבל, אלא 'אריכות ימים ושנים' כוללת גם בריאות.

ומי שזוכה כל שבוע ללמוד פרשה שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו בבריאות. הבריאות יותר חשובה לאדם מהכל. יש משפט יפה: עד גיל חמשים אדם מקריב את הבריאות בשביל הכסף, ומגיל חמשים אדם מקריב את הכסף בשביל הבריאות. שבעז"ה נזכה כל אחד מאיתנו להיות צלול להיות בריא לעבודתו יתברך ולכן הגמרא נותנת לנו סגולה לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום.

ללמוד גם פירוש"י כל שבת על כל הפרשה

כ. יש נידון האם אדם יוצא ידי חובה בפירוש רש"י במקום התרגום? השו"ע פוסק (שם ס"ב) שיוצאים ידי חובה בפירוש רש"י, וז"ל: "אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשיב כמו תרגום". ומסיים שם השו"ע:

מי השכן של רש"י בגן עדן

העשיר אל רש"י ואומר לו: 'כבוד הרב, גם אתה תשתתף באירוסין, ואני מבטיח לך שגם אתה תשמח מאוד'.

מסיבת האירוסין לבת האלמנה

כזו. וכך היה שעשו מסיבת אירוסין, בארמון של העשיר הכי גדול בברצלונה ורש"י הקדוש גם הגיע, ואז מגיעה אלמנה והבת שלה, לבושות בבגדי שבת שלהן, ואיך שהעשיר רואה אותן, הוא רומז לאשתו תכניסי אותן לחדר ההלבשה שלך בארמון ותלבישי אותן כמו שצריך. ואשתו של רבי אברהם העשיר רחצה אותן והלבישה אותן בגדים מפוארים, ואיפרה אותן, והיו נראות כמו מלכה ונסיכה. קודם לכן העשיר דיבר עם בתו ואמר לה: בת, נכון שבחרתי לך בחור כליל המעלות וכו', אבל תדעי ביתי שהבחור הזה הוא לא השידוך שלך, הוא באמת כבר משודך עם אשה אחרת. ולכן אני מבקש ממך בתי שתותרי כי הוא לא הזיווג האמיתי שלך, ובעזרת השם נמצא לך חתן מצויין. ובתו שהיתה גם יראת שמים הסכימה לכל דברי אביה.

וכך גם דיבר ר' אברהם עם הבחור, ואמר לו: 'הבת שלי היא לא הזיווג שלך, הזיווג שלך זו הבת של האלמנה, אבל כל סידור המלא שהבטחתי (דירה נדונה וכו') אתה מקבל ממני כאילו התחתנת עם הבת שלי'. ואמר הבחור: "באמת אני עדיין רוצה את הבת של האלמנה, ורק ענין של הכסף וכל זה, קצת סנוור אותי, ואני מבקש סליחה וכו'".

ואז כשהאלמנה והבת שלה היו מוכנות הכניסו אותן לאולם, ואז ניגש רבי אברהם העשיר עם החתן ואומר להם: 'היום זה שמחת האירוסין שלכם, של הבת שלך עם החתן שלה, ואומר: זאני מבטיח לך לילה וללילה וללילה, שכל מה שהתחייבתי לבת שלי, את הכל יקבלו ממני בני הזוג'. ורש"י הקדוש כשרואה את כל הסיפור הזה, הוא מבין שמשמים רצו להראות לו את הצדיק הנסתר ר' אברהם העשיר מברצלונה – השכן שלו בגן עדן, ורש"י אומר לו: "מחלקי – יהיה חלקך בגן עדן".

הקב"ה קונן על אדם הראשון איכה'

כת. היום בעז"ה נלמד את רש"י על הפסוק הראשון מגילת איכה. ויש כמה דברים שיש לשים לב ברש"י הזה. הפסוק מגילת איכה: "אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד הָעִיר רַבְתִּי עִם הַיְתָה בְּאֶלְמָנָה רַבְתִּי בְּגוֹיִם שְׁרָתִי בְּמִדְיָנוֹת הַיְתָה לְמִסַּ – כתוב במדרש (בראשית רבה יט, ט) שהמילה 'איכה' נזכרת לראשונה בתורה בתור קינה. כשאדם הראשון אכל מעץ הדעת כתוב (בראשית ג, ט): "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְכָה, אַיְכָה – אַיְכָה, אומר המדרש, שהקב"ה גרש את אדם הראשון אחרי שחטא מגן עדן, הקב"ה קונן על אדם הראשון ב'איכה' – איך עשית דבר כזה, ועזבת את העצה הטובה שאמרתי לך לא לאכול מעץ הדעת, ושמעת לעצת הנחש."

"איכה אשא לבדי" - בטעמי איכה

כט. גם בפרשתנו כתוב מילת 'איכה', כמו שהזכרנו בתחילת דברינו את הפסוק (דברים א, יב): "אֵיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי טֶרְחָכְסִי וּמִשְׁאָכְסִי וְגוֹ", אצל האשכנזים יש מנהג לקרוא את הפסוק הזה בניגון וטעמים של מגילה איכה. הסבא שלי הרב יצחק זעפראני (שהפטייה שלו ביום ה' תמוז) היה מזקני חכמי ארם צובא, ומאוד היה חשוב לו לשמור את המנהגים של החלבים, הוא היה בחאלב עד גיל 16, והוא זכר היטב את כל ההלכות והמנהגים, עד כדי כך שכתבו

כד. ולכבוד היארצייט של רש"י, אני רוצה לספר סיפור יפה במיוחד ולא כל כך ידוע על רש"י. רש"י הקדוש כמו הרבה צדיקים הם חיו בעולם הזה – את העולם הבא, ולכן הם רצו לדעת מי השכן שלהם בגן עדן, יש צדיקים מעטים שזוכים לדעת את זה. רש"י התפלל על זה עד שגילו לו ברוח הקודש מי יהיה השכן שלו בגן עדן, ואמרו לו: ששמו רבי אברהם העשיר מברצלונה. עשיר בעולם הבא זו לא בדיוק המעלה הכי גדולה, אלא אם כן הוא נתן הרבה צדקות וכו'.

רש"י מאוד רצה לדעת מיהו אותו ר' אברהם העשיר מברצלונה, ואפילו שהיה כבר היה בגיל מבוגר, הוא החליט שהוא רוצה להכיר את השכן שלו בעולם הבא כבר כאן בעולם הזה. רש"י יצא מארץ מולדתו צרפת, ונסע לספרד לעיר ברצלונה, ושם מקבלים אותו בכבוד גדול, כי כבר בחייו התפרסמו העתקות של פירושו על התורה. רש"י היה אחד הצדיקים הגדולים שהתפרסם שמו הטוב בכל העולם כבר בימי חייו, וגם במדינת ספרד כבר כולם ידעו מי זה רש"י. ואיך שהגיעה השמועה שרש"י מגיע לעיר ברצלונה, כל העיר לבשה חג לכבוד רש"י הקדוש, וקיבלו אותו בכבוד מלכים באיזה ארמון כראוי לתלמיד חכם גדול הדור כמו רש"י הקדוש.

רש"י בברצלונה

כה. רש"י מתיישב שם עם הרבנים וראשי הקהל, ומיד מתחיל לחקור אותם על ר' אברהם העשיר שזו מטרת נסיעתו. והם מיד אמרו לו: שזה העשיר הכי גדול פה בעיר, והוא גר בארמון כמעט כמו הארמון של המלך, וכך הם ספרו לו על עושרו הגדול, ושיש לו שקי זהב וכו'. רש"י שומע על עושרו הגדול של ר' אברהם, אבל זה לא בדיוק מה שמעניין אותו, ואז כשרש"י שאל אותם: 'איך היראת שמים שלו?' הם התחילו לגמגם, ולא דברו, ואמרו לו: 'הוא יבוא אתה תכיר אותו'.

צעקת האלמנה על ר' אברהם העשיר

כו. ובאמת אחרי כרבע שעה הגיע הפמליה של רבי אברהם העשיר הגדול, ועשו לו כבוד גדול, ובפרט אחרי שרש"י שאל עליו, הכניסו אותו והושיבו אותו ליד רש"י. וככה רש"י מתחיל לדבר איתו כמה מילים וכו', והנה פתאום נכנסה לשם אשה אלמנה והיא בוכה ונסערת מאוד. שאלו אותה: 'מה קרה לך?' והיא ספרה: 'יש לי בת כלילת המעלות, מוצלחת ויפה ויראת שמים, ועד שב"ה מצאתי לבת שלי שידוך טוב בחור מצויין, והם סגרו בנייהם את השידוך, בא עשיר אחד שראה גם כן את הבחור הזה, והציע לו את הבת שלו, והבטיח לו נדונה גדולה. ובגלל זה הבחור ביטל את השידוך עם הבת שלי'.

כז. כשמע זאת רש"י, הוא שאל את האלמנה, מי זה העשיר הזה שעשה כך. ואמרה לו זה ר' אברהם העשיר שיושב כאן אתך. ור' אברהם מיד ענה לא ידעתי שהבחור הזה היה משודך עם הבת שלך. אבל תשמעי טוב עוד יומיים יש מסיבת אירוסין, ואני מזמין אותך ואת הבת שלך לאורחות הכבוד ואל תדאגי, אני מבטיח לך שהכל יהיה בסדר לשמחתך. אותה אלמנה שומעת את זה ולא מבינה, מצד אחד יש מסיבת אירוסין ומצד שני הוא מבטיח שהכל יהיה טוב לשמחתך. ומה תעשה?! והלכה משם. ואז פונה אברהם

שש פעמים אלפא ביתא במגילת איכה

לג. ואז ירמיה התנבא ואמר לו: 'שרפת את המגילה, אבל זה לא יעזור לך', וכתוב (ירמיה לו, לב): "וַיִּרְמְיָהוּ לְקַח מִגְלָה אַחֲרַת וַיִּתְּנָהּ אֶל בְּרוּךְ בֶּן נְרִיָּהוּ הַסֹּפֵר וַיְכַתֵּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל דְּבָרֵי הַסֹּפֵר אֲשֶׁר שָׁרַף יְהוֹנָתָן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּאֵשׁ, וְעוֹד נוֹסֵף עָלֶיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כְּהֶמָּה". ירמיהו הוסיף אז את פרק ג' שהוא כמו שלוש פרקים. כי פרקים א' ב' ד' שהיו גם בתחילה יש בהם בכל אחד מהם אלפא ביתא אחת, ואילו בפרק ג' יש בו ג' פעמים אלפא ביתא, הוא פרק שהוא כפול שלוש. וזה פירוש שנוסף עליהם דברים רבים כהמה, כלומר עוד נוסף כפול ממה שהיה.

וכל זה רש"י מפרש במילים קצרות: "ירמיה כתב ספר קינות, והיא המגלה אשר שרף יהויקים על האח שעל האש, והיו בה שלש אל"ף ביתות: 'איכה ישבה', 'איכה יעיב', 'איכה יועם', והוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אל"ף ביתות שנאמר "ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה" – שלש כנגד שלש, עכ"ל. ומלבד הפרקים שהם כנגד אל"ף בית, גם את פרק ה' שאומרים כל לילה בתיקון חצות (וגם בימי בין המצרים בצהרי היום): "זכור ה' מזה הַיָּהּ לָנוּ הַבֵּיטָה וְרֵאָה אֶת חֲרַפְתָּנוּ".

ירושלים של מעלה וירושלים של מטה

לד. הבאנו מקודם ש'איכה' הראשון כנגד ירושלים עיר הקודש, שהיא העיקר של ארץ ישראל, כי ירושלים היא המקום של השכינה הקדושה. מובא בגמרא בתענית (סוף ה.) על הפסוק (הושע יא, ט) "בְּקִרְבָּךְ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוּא בְּעִיר", שואלת הגמרא בגלל שבקרבך קדוש, לא אבוא בעיר? מתרצת הגמרא: "אמר ר' יוחנן: אמר הקב"ה: 'לא אבוא בירושלים של מעלה, עד שאבוא לירושלים של מטה'. ומי איכא ירושלים למעלה? אין דכתיב (תהלים קכב, ג): "יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה בְּעִיר שְׁחַבְרָה לֵהּ יַחְדָּו".

כלומר, קודם הקב"ה בונה את ירושלים, ויש השראת השכינה בירושלים של מטה, ורק אח"כ תהיה השראת השכינה בירושלים של מעלה. וכן הוא גם בבית המקדש, אנחנו אומרים בשירת הים: "מְכוּן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּתְךָ ה' מְקֻדָּשׁ אֲדָנִי כּוֹנֵן יָדֶיךָ" – את המילה 'מכוון' אפשר לקרוא כמו 'מכוון', ודרשו חז"ל שמקדש של מעלה מכוון כנגד מקדש של מטה, כמו שיש בית המקדש בירושלים של מטה, כך יש מקדש בירושלים של מעלה. ומה שחרב זה רק המקדש וירושלים של מטה, אבל של מעלה קיימים, אלא שנשבע הקב"ה שבועה שהוא לא יכנס בירושלים ולבית המקדש של מעלה, עד שהוא ייכנס בירושלים של מטה. וכיון שהקב"ה מחכה להיכנס לירושלים של מטה, לכן תחילת הקינה היא על ירושלים: "איכה ישבה בְּדָד הָעִיר רַבְתִּי עִם".

המקדש נשרף בלילה

לה. ונראה עוד את הרש"י על הפסוק השני: "בְּכּוֹ תִבְכֶּה בְּלַיְלָה וְדַמְעָתֶךָ עַל לַחְיָה אֵין לָהּ מִנְחָם וְגו'". "בְּכּוֹ תִבְכֶּה", אומר רש"י 'שתי בכיות על שתי חורבנין'. ועל המילה "בְּלַיְלָה" רש"י מפרש שלושה פירושים: א) שהמקדש נשרף בלילה – דאמר מר (תענית כט.) לעת ערב הציתו בו את האור, ב) דבר אחר בלילה לילה של בכיית מרגלים בתשעה באב גרמה להם, ג) דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה עמו.

ספרים שלמים, רק מהזיכרונות שלו, היו באים תלמידי חכמים ושואלים אותו מנהג אחר מנהג, והיו כותבים אותן, הוא זכר יטוב את הכל. וברוך השם הוא זכה להעמיד בנים וחתנים תלמידי חכמים עצומים.

הסבא שלי תמיד כשהיה שומע מנהג יפה של אשכנזים, היה אומר: 'אבוס אל אשכנז'... (לנשק את האשכנזים), על המנהג היפה הזה. אמנם במנהג הזה שקוראים בשבת את הפסוק בפרשה: "איכה אֲשָׂא לְבָדִי וְגו'" – בטעמים של מגילת איכה, יש נידון הלכתי, האם מותר לנגן ניגון כזה בשבת, ולכן אצל הספרדים לא נוהגים כך, כדי לא לעורר צער בשבת.

האמת שיש שינוי בין ספרדים לאשכנזים בכמה מנהגים של 'שבת חזון', אצל האשכנזים בשבת 'חזון' היה פעם מנהג מרווח שלא היו מתרחצים לפני שבת, והיו נשארים עם בגדי חול, והיו משאירים את הפרוכת הישנה, ולא שמים פרוכת של שבת. היום הרבה השתנה אצל חלק גדול. עכ"פ המנהג הזה לקרוא את הפסוק "איכה אֲשָׂא לְבָדִי וְגו'" – בטעמים של מגילת איכה, נשאר גם היום.

שלוותם פחזותם נבלותם

ל. וזה מיוסד על דברי המדרש (איכה רבה א, א), שיש לנו ג' פעמים 'איכה': בפרשה דברים כתוב: "איכה אֲשָׂא לְבָדִי טְרַחְכֶם וּמִשְׁאָכְם וְרִיבְכֶם". ובישעיה הנביא בהפטרת חזון (ישעיה א, כא): "איכה הִיְתָה לְזוֹנָה קְרִיָּה נְאֻמָּה". ויש את ירמיה שכתב מגילת 'איכה': "איכה יִשְׁבָּה בְּדָד הָעִיר רַבְתִּי עִם הִיְתָה כְּאֶלְמָנָה רַבְתִּי בְּגוֹיִם וְגו'". אומר המדרש (שם) משה רבינו ראה את עם ישראל בשלוותם. ישעיהו ראה את עם ישראל בפחזותם (כשעשו עוונות), וירמיה ראה את עם ישראל בנבלותם (כשכבר קיבלו את העונש). והרי שיש ג' 'איכה' – בתורה, בספר ישעיה, ובמגילת איכה.

ג' 'איכה' - על ירושלים, השכינה ועם ישראל

לא. אבל גם במגילת איכה בעצמה יש ג' 'איכה'. רש"י הראשון במגילת איכה אומר, שבהתחלה ירמיהו כתב במגילת איכה שלושה פרקים: פרק א' "איכה יִשְׁבָּה בְּדָד", פרק ב' "איכה יעיב בְּאֵפוֹ", ופרק ד' "איכה יועם זָהָב". ומובא בשם הבעש"ט הקדוש, ששלושת הפרקים הם שלוש סוגי קינות: הפרק הראשון 'איכה יִשְׁבָּה בְּדָד' – קינה על ירושלים עיר הקודש, ולכן נאמר שם: "הָעִיר רַבְתִּי עִם הִיְתָה כְּאֶלְמָנָה... דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבָלוֹת... וַיֵּצֵא מִבֵּית צִיּוֹן כָּל הַדָּרָה... זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עֲנִיָּה... חֲטָא חֲטָא יְרוּשָׁלַם עַל כֵּן לְנִינְדָה הִיְתָה". הפרק השני – קינה על השכינה הקדושה ולכן נאמר שם: "איכה יעיב בְּאֵפוֹ אֲדָנִי אֵת בַּת צִיּוֹן" – ובת ציון זה כינוי לשכינה הקדושה. הפרק השלישי "איכה יועם זָהָב" – קינה על עם ישראל, ולכן נאמר שם: "תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבָנֵי קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל חִצּוֹת, בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפוֹ".

יהויקים שרף את מגילת איכה

לב. הגמ' במועד קטן (דף כו.) שכשהמלך יהויקים שמע את הפסוקים הראשונים של מגילת איכה שקראו לפניו, אמר בהתחלה שעדיין הוא יישאר מלך, אבל כשקראו לו "הִיו צְרִיָּה לְרֹאשׁ אֲיִכָּה שְׁלֹג" – שהצרים הם יהיו המלכים, והבין שהוא כבר לא יהיה מלך, אז לקח את מגילת איכה וקדר את האזכרות שבה, וקרע אותה בתער הגלבים והשליך אותה לאש.

ירושלים חרבה על עוון הגזל ועיוות המשפט

לט. גם ירושלים חרבה מחמת עוון גזל, הגמרא בשבת (סוף דף קט:): שאומרת: "לא חרבה ירושלים עד שבטלו ממנה אנשי אמנה" – אנשים שיש להם אמונה בדיבור שלהם, ואצלם מילה זה מילה. רבי נתן בליקוטי הלכות (חושן משפט ח"ב הל' נויקין ה, ו) מסביר שבגלל הגזל, וקלקול המשפט, שלא שפטו לתקן את העוולות שבדיני ממונו לכן היתה כל הגלות, והוא מוכיח כל זאת מפסוקים, וכותב וז"ל: **כָּל הָאֲרִיכוֹת הַגְּלוּת שֶׁל עֲשָׂו מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (עמוס ה, ז): "הַהִפְכִים לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט" וְכוּ'. וְכֵן שֶׁכְּתוּב בִּישְׁעִיָּה (א, כג): בְּהִפְטֹרַת חֲזוֹן, "יִתּוֹם לֹא יִשְׁפֹּט" וְכוּ'. וְזֶה עֵקֶר הַקְּיָנוֹת שֶׁל אֵיכָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (אֵיכָה רַבָּה א) שֶׁמֶשֶׁה אָמַר (דְּבָרִים א, יב): "אֵיכָה אִשָּׁא לְבִדִּי", וִישְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה א, כא): "אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה" וְכוּ', וְיִרְמְיָה אָמַר (אֵיכָה א, א): "אֵיכָה יֹשְׁבֵה בְּדָד" וְכוּ' – כִּי הִכַּל אֶחָד וְתָלוּ זֶה בְּזֶה. כִּי מִשָּׁה אָמַר: אֵיכָה אִשָּׁא לְבִדִּי לְעִנְיָן תִּקּוֹן הַמִּשְׁפָּט לֹאמַר, שְׂגַם עָלָיו קֶשֶׁה לְהַשְׁלִים בְּשִׁלְמוֹת תִּקּוֹן הַמִּשְׁפָּט, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שָׁם: אֵיכָה אִשָּׁא לְבִדִּי טָרְחַכְס וּמִשְׁאָכְס וְרִיבְכָס, לְעִנְיָן הַמִּשְׁפָּט. וִישְׁעִיָּה רָאָה אוֹתָהּ בְּפִחוּזוֹתָהּ אָמַר: אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה, עַל שֶׁכָּבַר פְּגָמוֹ הַרְבֵּה בְּמִשְׁפָּט, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שָׁם (ישעיה א, כא): קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֹאֲתֵי מִשְׁפָּט וְכוּ'. וְזֶהוּ הַקְּרִיָּה נֶאֱמָנָה מְלֹאֲתֵי מִשְׁפָּט – כִּי תִקּוֹן הָאֲמוּנָה עַל יְדֵי תִקּוֹן הַמִּשְׁפָּט, עִכ"ל.**

וזהו שמשא אומר בפרשתנו: "אֵיכָה אִשָּׁא לְבִדִּי טָרְחַכְס וּמִשְׁאָכְס וּגו'", הכל ענין של דיני ממונות, שמשא רבינו אומר אין לי כוח לסחוב את כל המסע של המשפטים של דיני ממונות. וכמו שרש"י מפרש: טרחכם – "מלמד שהיו ישראל טרחנין, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין", ויו מטריחים לדיינים.

וכן הקינה של ישעיה (א, כא): "אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה, מְלֹאֲתֵי מִשְׁפָּט צָדֵק יִלִּין בָּהּ" – מדברת על עניינים של שקר וגזל, כמו שכתוב בהמשך (שם, כב-כג): "כִּסְפֶּיךָ הִיָּה לְסִיגִים סְבָאָךְ מֵהוּל בְּמִים: שְׂרִיף סוֹדְרִים וְחִבְרֵי גִבְבִים כְּלוּ אֶהָב שִׁחַד וְרִדְף שְׁלֹמֹנִים וּגו'". וכעת נוסף את החידוש שאמרנו: שגם החטא של אדם הראשון, שהקב"ה קונן עליו ואמר לו 'אֵיכָה' שהוא הפתיחה לכל שלושת האֵיכָה – גם הוא היה על הגזל, שהאדם גזל מעץ הדעת את הפרי שלו.

התיקון לבניו בית המקדש שנהיה אנשי אמנה

מ. והתיקון לכל זה (ישעיה שם, כז): "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה", העיקר הוא המשפט, כדי לזכות לבניו בית המקדש צריך שנהיה אנשי אמנה – שהמילה שלנו היא מילה אמיתית, ושיהיה הן שלך הן, ולא שלך לאו. יש גמרא (שבועות לו.) שאומרת: "האומר הן הן שבועה, לאו לאו שבועה" – ופה אנחנו אומרים שיהיה הן שלך הן, ואפילו אם אמרת פעם אחת 'הן', שזה עדיין לא שבועה, גם כן שזה יהיה אמת וכן אם אמרתי 'לאו' פעם אחת – מילה זה מילה, וצריך שיהיה משאו ומתנו של אדם באמונה. ואז נזכה בעזרת בעזרת השם "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה" ושנזכה בקרוב ממש לגאולה שלימה ברחמים, ונזכה שהשנה יום ט' באב יהפוך ליום חג גדול של הגאולה השלמה, אמן ואמן.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

בגמרא (בתענית שם), מובא: "בו' (באב) נכנסו נכרים להיכל... וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום (עשירי) כולו וכו'. והיינו דאמר רבי יוחנן: 'אלמלי הייתי באותו הדור, לא קבעתיו אלא בעשירי – מפני שרובו של היכל בו נשרף'. ובגלל זה נוהגים קצת דיני אבלות גם בעשירי, שלא אוכלים בשר וכו', ויש כאלו שמחמירים עוד מנהגי אבלות ביום י' באב – בגלל שהציתו את האש בהיכל ביום ט' באב לעת ערב, ורובו של היכל נשרף בעשירי.

למה קבעו את האבלות בט' באב ולא בעשירי

לו. ולמה באמת צמים ביום ט' באב ולא בי' באב שבו היתה עיקר השריפה? עונה שם ר' יוחנן: "רבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא", עיקר הפורענות זה בהתחלה כשהציתו את ההיכל, הכל הולך אחרי ההתחלה, כי כשהציתו את ההיכל, זה המשיך אחר כך מאלי ונשרף, ולכן צמים דוקא ביום ט' באב ולא בעשירי.

אלא שיש לדבר זה עוד ביאור: מובא שם בגמרא, אמר הקב"ה: 'אתם בכיתם בכייה של חניס, ואני אקבע לכם בכיה לדורות'. המרגלים חזרו למדבר מארץ ישראל ביום ח' באב, והוציאו דיבת הארץ, ובליל ט' באב הם ישבו כל ישראל ובכו בכייה של חניס על השקר הזה, ומזה נקבע יום ט' באב ליום בכייה לדורות. והרי שהגורם לבכיה לדורות הוא יום ט' באב, ולכן אף שרובו של היכל נשרף בעשירי, קבעו את האבלות אחר הגורם, שהוא חטא המרגלים שהיה בט' באב, ואז בכו בכייה של חניס.

הגמרא והזהר באותו דף

לז. עוד דבר מעניין, הגמרא היו בתענית דף כ"ט וגם בזוהר בראשית דף כט. – דהיינו בדיוק באותו דף, גם מובא מה גרס את חורבן בית המקדש שכשאדם הראשון חטא ואכל מעץ הדעת והקב"ה קונן עליו ואמר: 'אֵיכָה', אומר הזוהר: "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה" – הֲכָא רְמִזוּ לִיה, דְּעֵתִיד לְחַרְבָּא בִּי מִקְדָּשָׁא, וְלִמְבַי בָּהּ אֵיכָה, וּכְפֹאֵן רְמִזוּ לוֹ שְׁעֵתִיד לְחַרְבִּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלִבְכוֹת בּוֹ 'אֵיכָה', זֶהוּ שֶׁכְּתוּב "אֵיכָה יֹשְׁבֵה בְּדָד – אִי כָה", ע"כ. כי חטא עץ הדעת גרם בסוף גם את רובן בית המקדש.

סאה מלאה עוונות המקטרג בראש הוא גזל

לח. רק צריך להבין מהו הקשר בין חטא עץ הדעת, לבין חורבן בית המקדש. ונראה לבאר, שבחטא עץ הדעת זה בפשוטו היה בו גם איסור גזל. שהרי כתוב (בראשית ב, טז-יז): "וַיִּצַח ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל, וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", כלומר שהקב"ה נתן לו ליהנות מכל עצי הגן, ורק נתן לו מצוה אחת, לא לאכול מעץ הדעת, הכל שלך חוץ מהעץ הזה – וברגע שאדם הראשון לקח ואכל מעץ הדעת, הוא עבר על גזל.

כתוב בפרשת נח (שם ו, ג): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קַח לְךָ בְּשֵׁר בְּאֵל לִפְנֵי כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנִיָּהֶם", רש"י הקדוש מביא את דברי הגמ' (סנהדרין קח.) שאומרת: "לא נחתם גזר דינם (של דור המבול) אלא על הגזל". ומובא במדרש חז"ל (ויקרא רבה לג, ג): "סאה מלאה עוונות – גזל מקטרג בראש". כתוב בפסוק ביחזקאל (ו, יא) "הִחֲמַס קָם לְמִטָּה רָשָׁע, לֹא מִהֶם וְלֹא מִהֶמוֹנָם וְלֹא נָהַ בָּהֶם" – החמס והגזל שאדם לא עושה משא ומתן באמונה, זה הדבר שקם לקטרג עליו.